

ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ОСВІТОЮ ТА НАВЧАННЯМ

***Анотація.** У статті подано характеристику функціональної діяльності директора професійно-технічного навчального закладу в умовах децентралізації управління професійною освітою та навчанням. Авторка розкриває сутність загальнометодологічних і специфічних принципів, реалізація яких сприяє розкриттю закономірностей і стратегій розвитку професійно-технічних закладів.*

Ключові слова: функціональна діяльність директора, децентралізація управління професійною освітою, стратегії розвитку професійно-технічних закладів.

***Аннотация.** В статье проанализированы содержание и характеристика функциональной деятельности директора ПТУЗ, которые отражают идеологическую многоизмеряемость демократического развития профессионально-технического образования; раскрыта сущность общеметодологических и специфических принципов, которые в условиях децентрализации управления профессиональным образованием и обучением достаточно эффективно используются директорами профессионально-технических учебных заведений.*

Ключевые слова: функциональная деятельность директора, децентрализация управления профессиональным образованием, стратегии развития профессионально-технических учреждений.

***Annotation.** The article presents the functional characteristics of the director of professional institution in terms of decentralization of professional education and training. The author reveals the essence methodological and specific principles, which implementation contributes to disclosure laws and strategies for development of professional institutions.*

Keywords: professional institution, decentralization, principles

Соціально-політичні, економічні та культурно-освітні зміни, що відбуваються в нашій державі, ускладнюють проблеми децентралізації управління професійно-технічною освітою, негативно позначаються на управлінській діяльності директора професійно-технічного навчального закладу, що спрямовується на забезпечення оптимальних умов його функціонування, створення цілісної системи управління, якій були б притаманні гнучкість, демократизм, мобільність і здатність до саморегуляції...” [1].

Вивчення теоретичного доробку з проблем галузевого управління та аналізу управлінської діяльності директорів професійно-технічних навчальних закладів свідчить, що більшість з них досить успішно адаптуються до мінливого соціуму (він є відображенням безупинної інфляції, безробіття, соціальних негараздів, підвищеної політичної нестабільності) і професійно “здійснюють організаційну, управлінську, навчально-виховну, дослідницьку та консультативно-методичну діяльність...” [6, 9].

З огляду на заявлене *метою* цього дослідження є вивчення та теоретичний аналіз змісту управлінської діяльності директора професійно-технічного навчального закладу в умовах децентралізації управління професійною освітою і навчанням. Конкретизація цієї мети простежується в *завданні*: розкрити сутність загальнометодологічних і специфічних принципів, яких дотримуються директори професійно-технічних навчальних закладів в умовах децентралізації управління професійною освітою та навчанням.

В умовах децентралізації управління професійно-технічною освітою діяльність директорів професійно-технічних навчальних закладів спрямовується на вирішення пріоритетних завдань, що стосуються внутрішнього управління, зокрема таких, як:

1. Децентралізація функціонального устрою закладу освіти через дотримання законодавства й нормативних документів щодо реалізації освітньої політики.

2. Відбір педагогів, майстрів виробничого навчання (останніх бракує за відсутності спеціальної підготовки), обслуговуючого персоналу; організація й стимулювання їхньої праці.

3. Зміцнення та раціональне використання навчально-матеріальної й навчально-технічної бази (зазначена проблема ускладнюється тим, що не фінансуються видатки на: 1) утримання училищ і гуртожитків; 2) придбання наочних посібників і роздаткових матеріалів; 3) сучасного обладнання, інструментів і матеріалів для закріплення отриманих учнями практичних навичок, 4) модернізацію верстатних, зварювальних та інших майстерень).

4. Дотримання вимог щодо забезпечення санітарно-гігієнічного режиму, техніки безпеки, охорони праці, життя й здоров'я суб'єктів освітньої діяльності.

Окрім цих обов'язків директори професійно-технічних навчальних закладів в установленому порядку:

- розпоряджаються майном і коштами, забезпечують кошторис та організовують його виконання;
- укладають угоди, відкривають рахунки в установах банків і є розпорядниками кредитів;
- у межах своєї компетенції видають накази (вони є обов'язковими для всіх суб'єктів освітньої діяльності);
- організовують навчально-виховний процес і здійснюють контроль за його результатами;
- за погодженням з профспілковим комітетом затверджують Правила внутрішнього трудового розпорядку та посадові обов'язки;
- організовують планування роботи закладу освіти;
- координують діяльність управлінської ланки з радою директорів професійно-технічних навчальних закладів, батьківським комітетом, громадськими організаціями;
- керують роботою педагогічної ради;
- здійснюють контроль за станом діловодства; несуть відповідальність за власну управлінську діяльність перед суб'єктами освітньої діяльності, загальними зборами (конференцією), засновником, місцевими органами державної і виконавчої влади [8, 30-31].

У цьому контексті варто відмітити, що зміст і характеристика функціональної діяльності директорів професійно-технічних навчальних закладів відображають ідеологічну багатовимірність демократичного розвитку професійно-технічної освіти, ґрунтуються на загальнометодологічних і специфічних принципах управління, яких вони дотримуються. До загальнометодологічних принципів управління відносяться:

- принцип системності (полягає в послідовному визначенні ієрархії мети та цілей управління; передбачає чітке „бачення” керівником закладу освіти власної діяльності в системі внутрішнього управління);

- принцип цілісності (означає, що диференціація та спеціалізація окремих підсистем закладу освіти повинні забезпечувати його діяльність як цілісного організму);

- принцип організованості щодо організації та здійснення управлінської діяльності суб'єктом управління (він полягає в забезпеченні необхідної синхронізації, цільової та функціональної узгодженості дій усіх підрозділів, кожного працівника зокрема; єдності підходів до вирішення поставлених завдань; орієнтації управління професійно-технічним навчальним закладом на ефективне досягнення його стратегічних цілей);

- принцип головної ланки (означає, що в структурі системи існує „ланка”, яка ефективно вирішує нагальні проблеми);

- принцип діалектичної суперечності (полягає в умінні директора професійно-технічного навчального закладу знаходити та розпізнавати суперечності, прагненні розв'язати їх для поступального розвитку освітнього закладу).

До специфічних принципів управління відносяться:

- принцип моральної домінанти (директори професійно-технічних навчальних закладів дотримуються морально-етичних норм);

- принцип відповідності управлінської діяльності правовим нормам (діяльність суб'єктів управління регулюється Конституцією України та чинним законодавством);

- принцип інформаційного забезпечення управлінської діяльності (цей принцип вміщує вимоги інтелектуальної підтримки процесів підготовки та прийняття управлінських рішень, оскільки управління професійно-технічним навчальним закладом не може здійснюватися в умовах інформаційної неповноти та невизначеності);

- принцип послідовності (передбачає продуману систему управлінських дій, за яких кожне управлінське рішення є достатньо обґрунтованим);
- принцип обов'язковості (передбачає обов'язкове виконання прийнятих рішень);
- принцип довіри (передбачає делегування повноважень підлеглим);
- принцип справедливості (забезпечує наявність чіткої дисциплінарної практики в закладі освіти);
- принцип гуманності (означає, що центром управлінської діяльності є людина та її гідність).

Ці принципи знаходять конкретне втілення в складній багатогранній управлінській діяльності директора професійно-технічного навчального закладу, складовими якої є функції, операції та окремі дії. В умовах децентралізації управління професійною освітою та навчанням управлінську діяльність директора професійно-технічного навчального закладу, як і будь-яку іншу діяльність, можна розглядати як сферу вияву та розвитку активності, ініціативи та підприємництва [3, 112].

Реалізація директорами професійно-технічних навчальних закладів зазначених принципів сприяє розкриттю закономірностей і стратегії розвитку закладів освіти, позначається на функціональній характеристиці суб'єктів управління, сприяє прийняттю колегіальних і вольових рішень. Результати освітньої практики є яскравим доказом того, що на прийняття директорами професійно-технічних навчальних закладів управлінського рішення впливає зміст його управлінської діяльності. Він обумовлений задачами внутрішнього управління [2], що класифікуються за:

1. Напрямами (соціально-педагогічні, психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні).
2. Змістом (навчально-виховні, методичні).
3. Рівнем управління (на рівні самоврядування – 1-а ступінь; на рівні педагогів, майстрів виробничого навчання – 2-а ступінь; на рівні заступників директора з науково-методичної, навчально-виховної, виховної та господарчої діяльності – 3-я ступінь; на рівні директора професійно-технічного навчального закладу – 4 - а

ступінь; на рівні колегіальних органів управління – 5-а ступінь. 4. За часовим періодом (перспективні, довгострокові, оперативні цілі-задачі).

Директор професійно-технічного навчального закладу в умовах децентралізації професійної освіти та навчання виконує властиві йому задачі: здійснює планування, організацію та облік освітньої діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу; організацію адміністративно-господарської та громадської діяльності; інтегрує зусилля суб'єктів навчально-виховного процесу на реалізацію зазначених задач.

З огляду на проблему, що вивчається, варто відмітити, що управлінська діяльність директора професійно-технічного навчального закладу досить часто аналізується та оцінюється незалежними експертами. У процесі оцінювання враховується її масштаб (визначається об'ємами характеристик внутрішньої системи, широтою повноважень); ефективність реалізації управлінських функцій; розумова напруга, що визначається характеристиками управлінської діяльності [5, 32-33]. Оцінка управлінської діяльності директора професійно-технічного навчального закладу визначається ще й за результатом діяльності всього колективу навчального закладу. Як правило, результат "... знаходить своє кінцеве вираження в досягненнях тієї системи, яку він очолює: в об'ємі, структурі та якості продукції, у рівні ефективності використаних ресурсів" [7, 174].

У контексті зазначеного поняття „ефективність” розглядається як міра діяльності, якість системного об'єкта управління і визначається через порівняння досягнутих результатів з тими, що передбачені його метою. За переконаннями дослідників досить важко встановити особистісний вклад керівника освітнього закладу в кінцевий результат діяльності всього колективу та з'ясувати, яким способом він досягався.

Найбільш складною в управлінні залишається проблема визначення рівня готовності директора професійно-технічного навчального закладу до нововведень і реформування галузі (в статті йдеться про децентралізацію управління професійно-технічною освітою, яка передбачає її реформування на

інноваційній основі). Емпіричні дані свідчать, що окремі директори професійно-технічних навчальних закладів „морально” не готові до реалізації цього процесу. Будучи достатньо обізнаними з висновками вітчизняних і зарубіжних консультантів з проблем управління, вони реально оцінюють стан справ в освітній галузі і з розумінням ставляться до того, що на розвиток професійно-технічної освіти значною мірою впливають не лише фактори соціального розвитку українського суспільства, а й процеси, що відбуваються в світовому співтоваристві, які носять сьогодні глобальний характер. Це такі, як: стреси, тиск і невизначеність, які ще більшою мірою будуть проявлятися в усіх сферах суспільного життя; широкий професійний вибір, який зумовить плінність кадрів; продукування інноваційних ідей як результат пристосування суб’єктів управління до нових соціально-педагогічних ситуацій; ускладнення традиційних ієрархічних відносин; застарілість класичних закладів освіти і методів управління ними; нераціональне використання людських ресурсів; ерозія традиційних цінностей, що призведе до серйозного розладу особистісних переконань і свідомості людей; неспроможність організаційних систем створити сучасному керівнику закладу освіти „освітній простір” для вдосконалення його професійних якостей; обмежений характер засобів розв’язання проблем, кількість яких непинно зростає; проблема самовдосконалення або боротьба з можливістю власного “вмирання”; консолідація зусиль певної соціальної групи людей, які можуть активно продукувати ідеї і реалізовувати їх [4].

Аналіз освітньої теорії і практики, результати констатувального експерименту дали можливість відстежити такі закономірності розвитку професійно-технічної освіти, як: скерованість професійно-технічної освіти на розвиток особистості; втрата професійно-технічною освітою монополії на підготовку робітничих професій у зв’язку з відкриттям надмірної кількості вищих навчальних закладів; переосмислення ролі суб’єктів освітньої діяльності в умовах запровадження нових інформаційних і комунікаційних технологій у системі професійно-технічної освіти; недостатня зорієнтованість освітнього

середовища професійно-технічних навчальних закладів на духовний розвиток особистості учня; комп'ютеризація освітнього простору тощо.

Аналіз цих закономірностей дав можливість з'ясувати, яких труднощі зазнають директори професійно-технічних навчальних закладів та їхні заступники в процесі децентралізації управління професійно-технічною освітою. Іноді (як з'ясувалося) зміст і характеристика функціональної діяльності директора училища не відповідає її принципам і супроводжується такими негативними тенденціями, як прояв професійної некомпетентності, неповага або повна байдужість до праці суб'єктів освітньої діяльності, а відтак – і недооцінювання її результатів.

На основі вивчення психолого-педагогічної, науково-методичної літератури та результатів освітньої практики ми дійшли такого висновку:

1. Теоретичний і практичний доробок з проблеми управління професійно-технічною освітою є ефективним засобом вивчення педагогічних явищ і процесів, що відображають реформування професійно-технічної освіти та управлінської діяльності директорів професійно-технічних навчальних закладів зокрема.

2. Оскільки система управління професійно-технічною освітою віддзеркалює соціально-економічний стан країни, зміст децентралізації функціонального устрою професійно-технічного навчального закладу необхідно співвідносити з практикою діяльності суб'єктів управління, зокрема зі змістом і складом їхньої функціональної діяльності.

3. Комплекс виявлених факторів освітньої політики визнаний більшістю суб'єктів управління професійно-технічним навчальним закладом як такий, що впливає на децентралізацію управління професійною освітою і навчанням.

4. У системі управління професійно-технічним навчальним закладом директор враховує об'єктивно існуючі фактори освітньої політики, що впливають на реалізацію організаційно-методичних принципів децентралізації управління професійною освітою і навчанням, цілеспрямоване підвищення

загальнопедагогічного, науково-методичного та професійного рівня суб'єктів управління.

5. В умовах децентралізації управління професійною освітою і навчанням головним завданням директора професійно-технічного навчального закладу є створення педагогічних умов для реалізації кожним учасником навчально-виховного процесу творчого потенціалу та мобілізації індивідуальних мотивів діяльності (за цієї обставини акцент робиться не на праві учасників навчально-виховного процесу на працю (стаття 43 Конституції України), а на обов'язку виявляти необхідні старання й компетенцію щодо праці).

6. Зміст управлінської діяльності директора професійно-технічного навчального закладу в умовах децентралізації управління професійно-технічною освітою відповідає сучасним вимогам суспільства і підпорядковується загальній освітній цілі – всебічному розвитку особистості, формуванню її загальнолюдської моралі та ціннісних орієнтацій.

7. Формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я є одним із стратегічних завдань реформування професійної освіти і навчання.

Література

1. Україна XXI століття / Державна національна програма “Освіта” - К. : МО, 1994. – 62 с.
2. Вопросы внутришкольного управления. - Вып. VI. - М., 1982. - 176 с.
3. Вопросы школоведения / Под ред. М.И. Кондакова, П.В. Зимины. - М. : Прогресс, 1982. - 288 с.
4. Вудкок М., Фрэнсис Д. Раскрепощенный менеджер // М. Вудкок, Д. Фрэнсис Раскрепощенный менеджер. - М. : Дело, 1991. – 320 с.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Твори / К. Маркс, Ф. Энгельс. - 2-е вид. - Т. 2. - К. : Держполітвидав УРСР, 1958. - 622 с.
6. Навчальні заклади на шляху реформування освіти. - К., 1996. - С. 9.
7. Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації працівників профтехосвіти : Монографія // В.В. Олійник. - К. : Міленіум, 2003. – 594 с.
8. Онищук Л.А. Гуманізація управління загальноосвітньою школою першого ступеня: теорія і практика : Наук.-метод. посіб. // Л.А. Онищук. - К. : 2001. - 326 с.